

MIQUEL RAMOS

Capitán Swing

ANTI FEIXISTES

Així es va combatre **L'EXTREMA DRETA**
espanyola des dels anys 90

ANTIFEIXISTES

Així es va combatre **L'EXTREMA DRETA**
espanyola des dels anys 90

MIQUEL RAMOS

Traducció

Miquel Ramos i Salomé Jesús

Pròleg de

Pastora Filigrana García

Epíleg de

Betlem Agulló i Salvador

Capitán Swing

PRÒLEG

Pastora Filigrana García

Tenen davant una història sobre antifeixisme contada des de dins. Un cant coral de veus anònimes va teixint aquesta història. Un relat on totes les que hem pogut participar alguna vegada en espais antifeixistes en som part. Miquel Ramos ens ha convertit en protagonistes del llibre.

No llegiran únicament una investigació periodística del feixisme espanyol des de la mal anomenada transició fins als nostres dies, encara que hi ha en aquestes pàgines un exhaustiu treball de documentació històrica al llarg de més de quatre dècades. Tampoc llegiran únicament un assaig polític, encara que el compromís antifeixista de l'autor siga una part essencial d'aquest llibre. Llegiran una investigació sobre l'antifeixisme dels darrers quaranta anys a l'Estat espanyol. Una investigació que la comença un xiquet de catorze anys retallant notícies de premsa, mogut per una ferida, i que la culmina un hereu del periodisme antifeixista del segle xx. Miquel guareix la seua ferida compartint tot el que ha retallat, arxivat, llegit, escoltat, après i viscut en les tres últimes dècades. I ho fa amb l'ànim d'aportar al repte que tenim per a articular respostes polítiques col·lectives que frenen l'avanç del neofeixisme i defensen una concepció radical de la universalitat dels drets humans.

Però, sobretot, aquest llibre fa justícia, perquè explicant aquestes històries totes juntes i filades se n'entenen millor les causes. I perquè, d'alguna manera, deixar-les escrites i unides repara el dolor dels qui les han patides.

Davant de la inacció, durant dècades, dels cossos de seguretat de l'Estat, de la fiscalia i dels tribunals respecte a les investigacions i seguiments al feixisme, el moviment antifeixista va haver de posar en marxa el seu propi sistema d'intel·ligència per a defensar-se. Des del compromís professional i personal, periodistes i militants anònims han investigat i dibuixat una radiografia exhaustiva de qui són, com es coordinen, què fan i què projecten els grups feixistes. És el cas del periodista català Xavier Vinader, redactor d'*Interviú*, la història del qual apareix recollida en aquestes pàgines. Com a hereu d'aquesta tradició periodística, Miquel Ramos fa un recorregut històric que comprén des de CEDADE com a *think tank* del neonazisme espanyol a la dècada dels setanta, passa pel terrorisme de la ultradreta i arriba fins a la seua institucionalització en partits polítics. Tant el moviment skinhead i la seua apropiació per la ultradreta com la infecció neonazi a les graderies dels camps de futbol i les constants provocacions racistes als barris populars són contades per diferents veus a través d'entrevistes i relats compartits. Aquest recorregut detallat aterra en la creació de les guerres culturals per part de la ultradreta, els seus intents de captar els sentiments populars a través de centres socials neofeixistes i el perill de victimització del privilegiat fent servir el delictes d'odi. No llegiran una descripció d'aquests fenòmens, sinó una aproximació crítica a ells passada pel filtre de l'experiència militant amb l'objectiu *que servisca*.

Però, sobretot, aquest llibre del que parla és de com l'antifeixisme s'ha organitzat, com ha actuat, quins han

estat els seus èxits i errors, i tot això amb la voluntat de valorar allò après i posar-ho a dialogar amb els reptes antifeixistes actuals.

Especial esment em mereixen en aquest pròleg, perquè em travessen de prop, les històries que Miquel rescata de l'antifeixisme dels primers anys noranta explicades per molts dels seus protagonistes.

Jo vaig nèixer a Sevilla el 1981 i porte tota la meua vida en aquesta ciutat. L'any 2001 vaig començar a participar en el moviment antiracista a través de l'associació Mujeres Gitanas Universitarias i des del 2005 milite en diferents moviments autònoms de la ciutat i al Sindicato Andaluz de Trabajadores y Trabajadoras (el SAT). En aquestes dues dècades, els centres veïnals i els centres socials okupats han estat els espais on he desenvolupat principalment la meua militància amb bastant tranquil·litat respecte als atacs de grups neonazis, almenys fins fa poc de temps. Soc molt conscient que la tranquil·litat amb què hem pogut desenvolupar gran part de les activitats polítiques, socials i culturals en aquests vint anys no ha estat producte de la fortuna. Aquesta tranquil·litat és fruit del treball de grups antifeixistes i del moviment punk sevillà, que als anys noranta va plantar cara a la violència feixista organitzada posant el cos i marcant els límits geogràfics a un moviment ultradretà que creixia alhora que el control policial de l'ordre públic i la gentrificació del centre de la ciutat. Durant molts anys hem gaudit d'aquesta «*Sevilla liberada*», la zona nord del centre històric de la ciutat, on a cap nazi se li acudia posar-hi els peus i on podien proliferar mercadets de llibres, horts urbans, centres socials, oficines

de drets socials, menjadors populars, ateneus llibertaris i associacions migrants sense por de ser atacats. Els nazis tenien la seua altra part de la ciutat, els barris rics i els tuguris. Amb la maduresa del moviment i sobretot amb l'avanç de la consciència feminista, podem ser crítiques amb certa èpica amb aquells moviments antifeixistes dels anys noranta, però sens dubte amb tot el respecte i la gratitud pel que van ser capaços de conquerir. Ara aquests equilibris es comencen a trencar, la tranquil·litat *antifa* que hem gaudit comença a estar amenaçada i els grups neonazis cada vegada s'atreveixen a més. Ara, amb més freqüència de la desitjable, ens toca esborrar esvàstiques de les portes de les seus.

Aquest llibre obre debats en què ens hem vist embolicades moltes de les persones que hem estat properes al moviment antifeixista i que encara segueixen sense resoldre's. Els límits de l'ús de la violència més enllà de la legítima autodefensa n'és un. Tot i que potser seria més exacte parlar dels límits de l'autodefensa.

Una altra qüestió central que travessa molts dels relats d'aquest llibre és la dialèctica entre l'endogàmia i la transversalitat de l'antifeixisme. S'ha d'estendre l'antifeixisme més enllà de l'esquerra que l'abandera? Qui són els aliats en la lluita antifeixista? Un partit polític que ha legislat a favor de l'existència dels centres d'internament per a immigrants pot ser part d'un espai antifeixista? Preguntes com aquestes han estat objecte de debat als espais on he participat, igual que moltes de les persones que apareixen en aquestes pàgines.

També a Sevilla, cap a l'any 2009, es va constituir la Coordinadora Antifascista, en què vaig participar en representació del sindicat SAT al seu començament. Un espai que aspirava a ser ampli i divers, on participaven col·lectius socials, associacions i sindicats. Sempre ha funcionat, fins avui, per a articular respostes en moments d'agressions feixistes. A més, des de la *coordi antifa* s'han convocat protestes per desnonaments o les manifestacions LGTBI contra l'autobús d'HazteOír. Sempre hem sigut millors en la resistència que en l'acció propositiva, és cert. L'alerta *antifa* sempre ha funcionat quan la ultradreta ha organitzat protestes contra l'alberg municipal assenyalant les persones sense llar o els centres de formació per a menors estrangers no acompanyats. Però el perill de ser espais autoreferencials de l'esquerra radical també ens ha acompanyat sempre.

Seguint la hipòtesi de l'àmplia mobilització antifeixista, ací també vam constituir diversos espais amb l'ànim de construir aquest antifeixisme transversal on en caberen moltes. Sevilla Diversa, Unidad contra el Fascismo y el Racismo o l'associació Macarena para Todas han estat intents de superar aquesta visió identitària de l'antifeixisme que havia calat a l'imaginari col·lectiu. Aquestes fórmules funcionen bé sobretot per a dissenyar altres accions més enllà de les reactives davant d'agressions. Un exemple va ser la posada en marxa d'una festa de benvinguda als menors estrangers d'un nou centre de formació al barri de la Macarena. A l'acte van prendre la paraula persones migrants extutelades per a explicar les seues experiències i això va generar una gran empatia al

veïnat que, sens dubte, va tindre efecte quan va arribar Rocío Monasterio (Vox) uns dies després a agitar l'odi contra els menors. Malgrat això, l'èxit d'aquests espais amplis no esborra la utilitat d'espais antifeixistes que tinguen com a objectiu organitzatiu principal denunciar i reaccionar davant d'agressions feixistes. Ací no sobra ningú i hi ha feina per a totes.

Un altre dels grans debats que l'autor aborda en aquest llibre, a més de fer-ho també en el seu dia a dia, és la disjuntiva entre delictes d'odi i llibertat d'expressió. Si bé la tipificació del delictes d'odi és una conquesta dels col·lectius històricament perseguits i assetjats, les conseqüències materials dels quals duren fins a l'actualitat, cada vegada és més freqüent que a través de la seua aplicació s'emparen missatges d'intolerància de la ultradreta i es perseguisca els qui els combaten.

L'any 2013, el sindicat ultradretà Respuesta Estudiantil va convocar una manifestació contra la concessió de beques a estudiants migrants a Sevilla. La Delegació del Govern va autoritzar la manifestació per la zona més cèntrica de Sevilla i els ultradretans van passejar la bandera amb l'esvàstica hongaresa com a símbol i van llançar bengales pel centre més concorregut de Sevilla. Aquell dia, l'alerta *antifa* va ser més àmplia que mai. Es va convocar una manifestació en repulsa que va ser secundada àmpliament per col·lectius pro drets humans molt variats; aquell dia en vam ser més i més diverses que de costum. La manifestació neonazi, bloquejada, només va aconseguir avançar amb prou feines amb càrregues policials i bales de goma llançades a l'aire per la policia per

a dissoldre la protesta antifeixista. L'opinió pública va rebutjar majoritàriament que la Delegació del Govern haguera autoritzat la manifestació del sindicat ultradretà. Nou companys van ser jutjats per desordres, desobediència i com a autors d'un delictes d'odi. L'acusació la va fer el sindicat ultra mitjançant el seu advocat, líder llavors de Democracia Nacional i actualment de Vox a Sevilla. Els companys van ser absolts cinc anys després. Vaig ser una de les advocades de la defensa i vam haver d'argumentar en un tribunal que els delictes d'odi s'havien inventat precisament per a defensar persones com els estudiants migrants de gent com la que passeja la bandera dels nazis hongaresos als carrers. Va ser la primera vegada que ho vaig haver de fer, però en aquests vuit anys he continuat enfrontant-me a acusacions per delictes d'odi en la defensa de nombroses activistes.

Encara que actualment part de la meua feina consisteix a facilitar la denúncia de crims d'odi per motius racistes a les persones que els pateixen, conec bé els límits del dret penal i la facilitat amb què és usat per a perseguir les víctimes i protegir els criminals de l'odi. També sé que l'únic límit que hem de posar a la llibertat d'expressió és per a aquells discursos que demanen restringir drets a grups de persones als quals no consideren iguals en dignitat.

El que hem après és que es fa antifeixisme des de moltes parts, no només des de l'antifeixisme organitzat. Demanar la regularització per a les persones migrants, drets laborals per a les treballadores del servei domèstic o que la història del poble gitano aparega als llibres de text és lluita

antifeixista. De fet, molts militants antifeixistes estan a cadascuna d'aquestes lluites. Cada vegada que demanem accés a una vida digna en igualtat, independentment del gènere, la nacionalitat, la religió o l'ètnia, estem fent antifeixisme. Estem afirmant radicalment la universalitat dels drets humans que el feixisme nega, estem afirmant que no hi ha jerarquies d'humanitats.

Si sabem alguna cosa, és que no hi ha receptes infal·libles ni millors que altres i que en cada context la resposta antifeixista que s'articule estarà moguda per un dolor situat a l'altura de les circumstàncies concretes. Ens enfrontem a un mateix monstre amb mil caps que mereix ser respost a tots els terrenys: als tribunals, a les acadèmies, als mitjans de comunicació, a les institucions i als carrers. Ací no sobra ningú i hi ha feina per a totes.

ANTIFEIXISTES

Així es va combatre **L'EXTREMA DRETA**
espanyola des dels anys 90

Introducció.

Un assumpte personal

*«Ja no puc veure més enllà
dels teus ulls que m'estan mirant.
Quants cops hem hagut de callar?
He estat un temps sense pensar,
somriures que no tornaran,
he estat un temps sense parlar.
No estàs sol, no tingues por.
Ja ningú destruirà el teu cor».*

Obrint Pas, *No tingues por*, 1994

Era el primer dia després de les festes de Pasqua del 1993. Enric, el nostre professor, va entrar a classe molt seriós. Els rogles entre els pupitres es van desfer de seguida, vam deixar de parlar a poc a poc i vam anar seient. Tots teníem alguna cosa a explicar de les nostres vacances després de tants dies sense veure'ns; en plena adolescència, tot era una aventura que calia compartir. Però l'emoció del retrobament es va veure interrompuda bruscament.

Pocs dies abans, Anna, una exalumna del col·legi, havia presenciat com mataven un amic. Enric ens va contar que aquella nit ella estava a Montanejos, al costat de Guillem, quan uns neonazis el van envoltar i li van clavar una punyalada al cor. Guillem tenia divuit anys acabats de fer.

Jo en faria catorze en un mes. La classe es va quedar en un silenci absolut. Allò ens va colpejar de ple a la cara.

A la nostra escola ens havien parlat sempre del feixisme. Era una de les primeres escoles que van fer servir el valencià com a llengua vehicular; als voltants de la ciutat de València, només n'hi havia quatre a principis dels vuitanta. A classe ens van parlar de Franco, de la Guerra Civil, del nazisme, de l'Holocaust, del racisme i de l'homofòbia. Podia semblar una batalla llunyana, però en realitat era una cosa que encara existia. I de cop i volta, just abans d'abandonar el col·legi i començar la secundària, es presentava davant dels nostres nassos de la pitjor manera possible, emportant-se la vida d'un jove davant dels ulls d'una companya de l'escola.

Jo havia vist Guillem amb altres excompanys de l'escola. El recorde amb Fèlix, un xic pèl-roig de l'escola; ells dos i alguns més havien fundat SHARP València. Els veia a les manifestacions a les quals anava amb els meus pares i en algun acte de l'esquerra valencianista de principis dels noranta. També coneixia l'ambient més punk i alternatiu d'aquells anys, perquè el meu pare em portava a veure Barricada i la Polla Records des que tenia dotze anys; a mi i a un parell d'amics de la meua classe que s'apuntaven sempre que el convenia d'anar a un concert. També la meua tia, que aleshores ja vivia a Barcelona, em portava a concerts sempre que anava a veure-la i em regalava llibres i música que acabarien per despertar la meua consciència política molt prompte.

Guillem i els seus companys destacaven. Començàvem a tindre inquietuds polítiques i les seues pintes ens

fascinaven. Fèlix estava sempre a Up & Down, una xicoteta botiga al barri del Carme que servia com a lloc de trobada als joves d'esquerres de l'època. Era l'únic comerç que importava roba i complements d'estètica mod i skinhead, una moda que havia arribat a Espanya pocs anys abans i va tindre connotacions polítiques importants. Aquesta estètica havia nascut amb joves anglesos de classe treballadora, molts d'origen jamaicà. No obstant això, uns anys després, grups feixistes i neonazis de tot el món la van adoptar per a ells mateixos. Per a diferenciar un skin neonazi d'un antifeixista, t'havies de fixar molt bé en els xicotets detalls. Els antifeixistes anomenaven *boneheads* («caps buits») els neonazis, ja que els negaven el terme «skinhead», que reivindicaven com a antiracista.

A l'Up & Down véiem els skins i trastejàvem als aparadors mentre escoltàvem ska, que sempre sonava de fons. També anàvem pel Vito Lumbagui, un bar del carrer de Dalt on s'ajuntaven Guillem i els seus amics. En poc més d'un parell de quilòmetres, teníem el barri del Carme i el Kasal Popular, l'antiga estació de bombers okupada un any abans; allí es concentrarien la major part dels moviments socials i allà mateix va nèixer la primera Assemblea Antifeixista de la ciutat.

El professor ens va explicar que havien matat Guillem per odi, per ser antifeixista. Va eixir de la classe i tots ens vam quedar callats. Guillem era una persona coneguda de l'Assemblea Antifeixista i també de Maulets, el col·lectiu juvenil de l'esquerra independentista fundat el 1988. Era un xic alt, grandot, rude malgrat els seus divuit anys. I els

neonazis de València el tenien fixat. Els seus amics ho sabien i ell mateix ho havia comentat al seu pare un dia.

No recorde on vaig aconseguir la notícia del diari *Levante-EMV* que informava de l'assassinat de Guillem. La conserve en un vell arxivador, dins d'una carpeta titulada *Cas Guillem Agulló*, al costat de desenes de retalls que començaria a col·leccionar aquell dia. Quan sabia que el diari portaria alguna notícia que em podia interessar, anava al bar al matí, tan de pressa com podia, i feia una ullada al diari. De vegades, quan un senyor o una senyora l'estava llegint, em prenia un café i esperava impacient que per fi acabara. Alguns dies no aguantava l'ànsia, sobretot si veia que s'entretenien amb els mots encreuats, llavors me n'anava al quiosc de la cantonada i comprava un exemplar. Al bar de baix de casa me'l guardaven sempre que els el demanava i al dia següent m'emportava el retall; massa vegades amb taques d'oli o de café. Amb els anys vaig agafar el costum d'esmorzar allà i fer una ullada al diari cada matí. Buscava notícies sobre l'extrema dreta, que aquells primers anys noranta donava molta feina i habitualment estava present a les pàgines del *Levante-EMV*.

L'assassinat de Guillem Agulló va despertar alguna cosa en una nova generació de joves que començava a interessar-se per la política, una generació que no havia viscut la dictadura i la transició només de passada, i que, com qualsevol altra, buscava el seu lloc al món. Potser, per a molts de nosaltres, les circumstàncies familiars i l'entorn social van facilitar que el cas ens afectara personalment encara més que en el terreny polític. Va ser llavors quan

vaig començar a col·leccionar retalls de premsa. No només del cas Agulló, sinó de qualsevol assumpte relacionat amb l'extrema dreta, primer, i més endavant sobre els moviments socials d'aquells anys a la meua ciutat, València.

Contar la història de l'antifeixisme a l'Estat espanyol d'aquests darrers trenta anys no és una tasca fàcil, ni tan sols per als qui n'han format part en algun moment o l'hem seguit des dels inicis. Cada ciutat i cada poble han tingut els seus propis moviments, les seues pròpies dinàmiques i circumstàncies que l'han configurada d'una manera o una altra. A més, és molt possible que dues persones, per més que hagen coincidit en un mateix moviment i fins i tot en una mateixa assemblea, no ho expliquen igual. D'altra banda, hi haurà qui considere que l'antifeixisme només és una part de tot el que es relata en aquest llibre, potser l'aspecte més mediàtic i visible, i també el més estigmatitzat i el més combatiu. Durant anys, pocs s'han anomenat a si mateixos obertament antifeixistes, però és a aquells que mai es van avergonyir de ser-ho als que cal agrair que l'antifeixisme es reivindicque avui més que mai des de diferents àmbits.

Per aquest motiu, aquest llibre no és «la història de l'antifeixisme», sinó una de tantes històries que es podrien explicar sobre alguns esdeveniments concrets i alguns dels seus protagonistes al llarg d'aquestes tres darreres dècades. Aquest treball és un conjunt d'aportacions personals, un relat subjectiu dels qui han viscut uns fets concrets en un moment i un lloc determinats i avui es decideixen a contar-ho. Un relat coral que aporta diferents experiències, punts de vista i, sobretot, reflexions sobre un

moviment divers i encara avui actiu. Per tant, que quede clar que aquest llibre no parla en nom de cap moviment ni pretén ser una anàlisi acadèmica, ni molt menys objectiu. Un assumpte personal mai pot ser objectiu.

Tampoc és possible parlar d'antifeixisme sense esmentar tots els moviments socials que l'han acompanyat. No hi ha un moviment antifeixista per si mateix. Aquest sempre és fruit de la confluència de moltes lluites diverses. Els qui han format part dels col·lectius i plataformes anomenades antifeixistes sempre han participat en molts altres moviments socials. I viceversa. Per això no hi ha un antifeixisme, sinó molts. Alguns ni tan sols porten aquesta etiqueta, però, simplement amb la seua tasca, ja s'emmarquen en aquest front que serveix per a evitar que la ultradreta penetre i infecte amb el seu discurs; o per a dotar de contingut allò que tan sols s'identifica amb un moviment reactiu davant de la ultradreta. D'alguna manera, el feminisme, la lluita pels drets LGTBI, la lluita contra el racisme institucional, les lluites obreres o posar el cos per a impedir un desnonament també són maneres de fer antifeixisme.

Tanmateix, dins del que entenem per antifeixisme, no ha existit sempre ni a tot arreu aquesta mirada àmplia per a emmarcar l'oposició a les ideologies reaccionàries. Tot i la confluència de molts i diversos moviments socials i de la multimilitància dels seus partícips, tradicionalment s'anomenava antifeixisme només la reacció i l'autodefensa davant dels grups d'extrema dreta. Les particularitats de cada col·lectiu, de cada moment i tots els factors que han configurat el moviment d'una manera o una altra en

diferents escenaris no ens poden donar cap denominador comú, més enllà de la voluntat dels seus integrants de plantar cara a un problema latent i concret que suposava i encara avui suposa una amenaça per a molta gent.

Espanya, anys vuitanta: la ressaca franquista

*«La transición es el cimient
de la podredumbre actual».*

Alfredo Grimaldos, entrevistat per
Alejandro Torrús per a *Público* al juny de 2013

A mitjans dels vuitanta, la ultradreta portava diversos morts a l'esquena des de la mort de Franco. Només entre el 1975 i el 1983, el periodista alacantí Mariano Sánchez-Soler va comptabilitzar al seu llibre *La transición sangrienta* (Península, 2010) 49 assassinats a mans de grups d'extrema dreta i 54 a causa de la repressió policial. Una altra investigació feta per Sophie Baby, titulada *El mito de la transición pacífica* (Akal, 2018), pujava la xifra de morts durant aquest mateix període a 178 a mans de cossos policials i 67 de l'extrema dreta. La policia no havia sigut depurada després de la mort de Franco i els mateixos torturadors i repressors de la dictadura van continuar lluint l'uniforme fins a la jubilació. Moltes vegades, les vinculacions entre l'extrema dreta i els cossos policials eren evidents, com es veurà al llarg d'aquest llibre.

L'Estat espanyol vivia immers en el procés de transició del règim franquista a la democràcia, amb els seus

problemes propis i els seus feixistes, la majoria encara lligats a la dictadura. A Anglaterra, França o Alemanya feia anys que havien emergit un neofeixisme i un neonazisme que havien sabut vestir-se de contraculturals i contestataris en un context democràtic, però a Espanya encara es relacionava l'extrema dreta amb el franquisme.

Una altra extrema dreta més pragmàtica es va acomodar ràpidament en allò que seria la casa comuna de totes les dretes fins als nostres dies: primer Aliança Popular i després el Partit Popular, fundat per l'exministre franquista Manuel Fraga Iribarne. Era imprescindible que els franquistes reconvertits en demòcrates desactivaren gran part de l'extrema dreta espanyola per a armar el relat de la concòrdia entre espanyols que encara avui forma part de la història oficial de l'Estat. La imatge d'uns pocs ancians decrepits concentrats cada 20N per a recordar Franco i els cada vegada més marginals grups falangistes, que encara es resistien a rentar la camisa blava amb el detergent que en un sol rentat et convertia en demòcrata, permetien presentar Espanya com un país que havia superat bé el passat. Res més lluny de la realitat.

La transició va garantir la permanència de la majoria de les estructures i relacions de poder construïdes durant la dictadura. Des de les grans fortunes forjades durant el règim a base de prebendes i espolis diversos, fins al cap de l'Estat, el rei Borbó, designat pel mateix dictador i ni tan sols sotmés a debat abans d'aprovar la Constitució. El paquet del 78 era tot o res: «Això o qui sap què pot passar si no voteu sí a la Constitució». Quaranta anys després, la carta magna roman com un llibre sagrat tancat amb pany i

forrellat, inalterable. Amb l'àguila de sant Joan a la portada. A això cal sumar-hi que no es van depurar les forces i els cossos de seguretat de l'Estat ni les forces armades i la impunitat de què van gaudir els responsables de tortures i fins i tot crims d'Estat. Això és el que avui s'anomena popularment règim del 78.

El fenomen skinhead, els *hooligans* del futbol i la música neonazi ja estaven a l'ordre del dia a principis dels anys vuitanta a gran part d'Europa, mentre els vells engominats i els *pijos* copaven el feixisme espanyol. Almenys aquesta era la imatge que es tenia. També hi havia joves més atrevits que rebutjaven la tranquil·litat amb què aquests franquistes tractaven d'acomodar-se a la democràcia recentment estrenada presentant-se a les eleccions i parlant constantment de la figura i el llegat del dictador. Entre ells, el Frente de la Juventud, que no dubtaria a fer ús de la violència i l'acció directa contra l'esquerra, malgrat les crides a la moderació i la distància cada vegada més gran dels principals líders del residu franquista. Per a aquest i altres grupuscles, quedava per fer aquella «revolució pendent» que preconitzava José Antonio Primo de Rivera als anys trenta. Segons l'historiador Luis Velasco, «oblidada durant el règim per un feixisme adaptat al règim i al seu cabdill, en què els revolucionaris i moderns feixistes no estaven ben vistos».

El Frente de la Juventud protagonitzaria nombroses accions violentes al llarg de la seua existència —entre el 1978 i el 1982—. Aquest grup va ser una escissió del nucli dur de Fuerza Nueva, perquè considerava que aquest partit mostrava un immobilisme inadmissible davant de la

democràcia acabada d'estrenar. El seu líder, Juan Ignacio González, va qualificar aquest partit com «un imperi de beates», segons explica Alfredo Grimaldos al seu llibre *La sombra de Franco en la transición* (Obreron, 2004). L'organització va cometre atemptats terroristes contra seus polítiques i bars d'esquerres, que van causar la mort d'almenys dues persones. El 1981, més d'una vintena dels seus integrants van ser detinguts a Madrid i a València acusats de diversos atracaments i atacs violents. Juan Ignacio González, el seu líder, havia sigut assassinat un any abans en estranyes circumstàncies. Els seus companys assenyalen directament els serveis secrets i descarten que el crim fora obra de l'esquerra radical. Més de trenta anys després, el 2013, alguns exmilitants d'aquesta formació crearien l'Asociación Cultural In Memoriam Juan Ignacio (ACIMJI), que reivindica la memòria del Frente de la Juventud i organitza diverses activitats amb altres organitzacions d'extrema dreta.

Durant aquests anys, les respostes antifeixistes eren una continuació del que s'havia articulat en els anys posteriors a la mort de Franco. Els feixistes i la policia feien servir la violència contra l'esquerra de manera habitual i amb total impunitat. Els qui havien lluitat contra el règim intentaven aguantar l'embat dels grups franquistes organitzats i dels irredempts de la revolució pendent, alhora que alguns periodistes, com Xavier Vinader, desvelaven les connexions d'aquests grups amb funcionaris i aparells de l'Estat.

El diari *El País*, dos dies abans del 20N del 1984 — aniversari de la mort de Franco i jornada d'exaltació

feixista—, publicava una radiografia del panorama ultradretà del moment:

Els elements més actius de l'extrema dreta, susceptibles d'actuacions violentes, estan disseminats en grupuscles molt petits i a més a més renyits entre si, segons asseguraven fonts policials. Malgrat això, la inexistència d'un terrorisme organitzat «ultra», fa, per a Interior, molt més difícil previndre un acte violent, «perquè no es pot estar damunt de cadascun d'ells», segons fonts policials.[1]

En aquest mateix article, la policia afirmava que no hi havia grups d'extrema dreta organitzats que cometeren actes terroristes. Fins i tot negava l'existència del Batallón Vasco Español (BVE): «Van ser quatre tios que es van reunir a posar bombes allà dalt i s'autoanomenaven així, però res més». D'altra banda, l'Oficina de Víctimes del Terrorisme del govern basc —encapçalada per Maixabel Lasa i José María Urquijo— va rebre l'encàrrec del Parlament basc d'elaborar un informe sobre aquest tema on s'afirmava que a Euskadi, entre el 1975 i el 1990, els grups parapolicials i d'extrema dreta havien comés setanta-quatre actes terroristes, amb el resultat de seixanta-sis morts. Al Batallón Vasco Español se li atribuïen divuit assassinats, vuit a la Triple A i sis als Grupos Antiterroristas Españoles (GAE). Un any abans que aquesta notícia apareguera a *El País*, s'havien creat els Grupos Antiterroristas de Liberación (GAL) sota l'empara del Ministeri de l'Interior de Felipe González. Aquesta organització va arribar a assassinar almenys vint-i-set persones abans de ser desarticulada —de nou, gràcies al treball de denúncia i investigació de diversos periodistes.

En aquest article d'*El País* —titulat «La diàspora “ultra”» i datat el 18 de novembre de 1984—, Francisco Mercado

repassava les organitzacions ultradretanes que llavors actuaven segons la policia. En ell citava Ricardo Sáenz de Ynestrillas, que, juntament amb dos altres més, havia robat les seues armes a dos policies. També assegurava que el Ministeri de l'Interior lamentava la desaparició de Fuerza Nueva, perquè quan existia «sabíem on estaven; ara cadascú va pel seu costat». La policia també parlava del Círculo Español de Amigos de Europa (CEDADE), que considerava altament perillós pels seus contactes internacionals. Patria y Libertad estava dirigit, segons la policia, per Jorge Cutillas i Ernesto Milà, estretament relacionat amb el terrorista neofeixista Stefano Delle Chiaie. L'article explica: «Cutillas va ser detingut el 1982 per la seua presumpta participació en agressions contra autocars que transportaven 256 xiquets bascos a Madrid. Milà va ser jutjat el març del 1984 per aldarulls ocorreguts el juny del 1980 i un atemptat contra un local d'UCD».

El llistat de grups d'extrema dreta n'inclou alguns més: Primera Línea, que «aglutina els elements més radicals de Falange i està dirigida per Juan José Molina González, acusat de dirigir el gener del 1979 l'assalt a la Facultat de Dret de la Universitat Complutense de Madrid, a conseqüència del qual van resultar diversos alumnes ferits de bala». També les Juventudes Vikingas, creades per l'exmembre de les SS Walter Matthaei. Segons explica *El País*, les Juventudes Vikingas «fan acampades a la serra madrilenya i a Lugo, on simulen exercicis castrenses. Precisament arran d'una denúncia veïnal per aquestes maniobres paramilitars van ser detinguts el setembre del 1983 el capità Walter, el seu fill Gabriel i el seu lloctinent,

Miguel Borja. Els van ser intervinguts dos revòlvers, un mosquetó, una emissora de ràdio, dos telèfons de campanya i filferro espinós, peces militars i matxets i insígnies nazis».

En un altre paràgraf, al·ludeix breument a Bases Autónomas (BBAA), una organització bastant diferent de les anteriors i apareguda recentment. Provenien de les Juventudes Nacional Revolucionarias (JNR) i encara no havien fet cap acció. “Es limiten a conspirar”, apunta la font policial. L'autor del reportatge no sabia — i el policia amb qui va parlar possiblement tampoc— que aquesta formació, creada un any abans, acabaria marcant l'esdevenir dels nous grups nazis i feixistes espanyols, que és el principal motiu pel qual es va reorganitzar i articular el nou antifeixisme.

---

[1] Disponible en https://elpais.com/diario/1984/11/18/espana/469580405_850215.html.

Terrorisme d'Estat, espies i la xarxa Gladio

*«No, no, no, non si può più dormire,
la luna è rossa, rossa di violenza,
bisogna piangere i sogni per capire
che l'ultima giustizia borghese si è sienta».*

Banda Bassotti, *Luna rossa* (1995)

No sabia exactament a què es referia la lletra de *Luna rossa*, una de les meues cançons preferides del grup de punk rock italià Banda Bassotti. Més tard vaig saber que era sobre un atemptat a Milà que havia costat la vida a dèsset persones, obra de la ultradreta el 1969. Casualment, un dels responsables de l'atemptat va viure a Madrid durant un temps i va estar vinculat a episodis violents durant la transició. Era Stefano Delle Chiaie, un dels líders del grup neofeixista italià Avanguardia Nazionale, i jugaria un paper important en el terrorisme neofeixista europeu d'aquells anys, a la xarxa Gladio i a les dictadures sud-americanes patrocinades per la CIA.

Sobre la xarxa Gladio s'ha publicat informació abundant, i la desclassificació d'arxius dels serveis secrets de diversos països continua aportant-ne encara més. Gladio va ser una xarxa paramilitar secreta que va actuar a Europa durant la